

ANDERS HULTIN:

Privatisera yrkesgymnasierna

Carl Bildts sk linjetal om skolan innehöll flera tänkvärda förslag. Att inrätta ett fristående kvalitetsinstitut för att säkra kvaliteten i skolan och satsa mindre på Skolverksbyråkrati är bra. Att fortsätta arbetet med ökade valmöjligheter för eleverna är likaså angeläget. Att återuppliva förslaget om ett nytt betygssystem är kanske inte lika angeläget men får väl ursäktas med att det snart är val.

En nästan bortglömd fråga i skoldebatten är dock bristerna, för att inte säga förfallet, inom de yrkesinriktade utbildningarna. Tyvärr är intresset för dessa utbildningar svalt inom alla partier, men kanske främst de borgerliga partierna. Ändå är den viktig, dels därför att där utbildas de elever som kanske löper den största risken att hamna i kolumnen över unga, utslagna och långtidsarbetslösa. Dels därför att gymnasiets yrkesutbildningar faktiskt ska försörja industrin med arbetskraft.

Som Sven Rydenfeldt påpekade i en kolumn på DN:s ledarsida härförliden, så finns det ett betydande antal elever i skolan vars begåvning inte är entydigt praktisk eller teoretisk. Elever som finner tillfredsställelse och engagemang först när teorier kan tillämpas och omsättas i praktiska lösningar och konstruktioner. Som tycker att enbart teoretiska studier eller enbart praktiska färdigheter är otillräckligt.

Mest produktiva

Rydenfeldt kallar dem för praktiskt-teoretiskt begåvade elever och menar en smula schablonmässigt att en tredjedel av eleverna faller inom den kategorin.

I yrkeslivet har dessa personer sin givna plats. Medarbetare med denna begåvningskombination torde i själva verket tillhöra de mest värdefulla och produktiva. Deras traditionella roll i Sverige har varit ingenjörens och som sådana bevisligen mycket framgångsrika.

Men vilken plats har de i utbildningssystemet? Snart ingen alls, är det tråkiga svaret. Eller rättare sagt, de utbildningar som på ett kvalificerat sätt söker tillfredsställa såväl en teoretisk som praktisk begåvning har antingen blivit irrelevanta och överspelade eller så har de smulats sönder av reformivriga politiker.

Gymnasiets industriprogram lockade förra året färre än två procent av eleverna och följaktligen är intagningskraven bland de lägsta. Detta i kombination med att vare sig lärar-kompetensen eller tillgången på moderna och relevanta läromedel är tillräcklig har gjort industriprogrammet till det program med den kanske lägsta statusen bland eleverna och med en utbildning som i stor utsträckning är irrelevant på arbetsmarknaden.

De elever som lämnar industriprogrammet efter tre års studier har måhända en formell behörighet till den högre utbildningen – vilket var ett viktigt mål för politikerna med gymnasiereformen, men knappast för ele-

verna. Däremot är deras förutsättningar att alls få ett jobb tämligen begränsade.

Den gamla fyraåriga tekniska linjen, som vid gymnasiereformens genomförande blev en gren av naturvetenskapsprogrammet, var ända fram till dess ett flaggskepp i svensk gymnasieskola. Många sökande och höga intagningskrav, skickliga lärare och ett gott rykte bland företagen utgjorde en solid grund att stå på. Men för symmetriens skull togs det fjärde året bort när gymnasireformen infördes – alla utbildningar skulle ju vara treåriga! Detta inträffade samtidigt som den ekonomiska krisen uppenbarade sig i början av 90-talet och industriledarna gick ut och proklamerade att det nu råder anställningsstopp på tekniker och ingenjörer. Därmed drog gymnasisterna öronen åt sig och sammantaget innebar det att mycket av strukturen inom de tekniska utbildningarna raserades på kort tid; idag går bara cirka 5 procent av gymnasisterna en teknisk utbildning.

Brist på arbetskraft

Situationen håller på att bli ohållbar. På arbetsmarknaden råder det, trots rekordarbetslöshet, numera brist på tekniker/ingenjörer inom data- och elektronikområdet, liksom på t ex verktygsmekaniker och svetsare.

I skarp kontrast till förfallet inom de kommunala yrkesgymnasierna står de s k industrigymnasierna. Volvo, ABB, SKF, Scania och nu senast Perstorp, har alla startat gymnasier i form av en fristående skola.

Höga intagningspoäng, fler sökande än antal platser, tillgång till den senaste utrustningen och till företagens experter och ett intimt samarbete mellan skolan och arbetsplatsen kännetecknar deras verksamhet. Den utbildning de erbjuder motsvarar i flertalet fall en kombination av naturvetenskapsprogrammet och industriprogrammet.

Det mest och det minst prestigefyllda programmet i samma paket. Den "mest praktiska" och den "mest teoretiska" utbildningen på samma gång. Sådant borde vara svårsålt bland eleverna och sådana elever borde inte ens finnas, om man får tro gymnasiereformens konstruktörer.

Men eleverna finns visst. Till och med i sådan omfattning att antalet platser på långt när räcker till de sökande.

Jämförelsen med de kommunala yrkesgymnasierna är inte helt rättvis. Där har man naturligtvis inte samma tillgång till moderna maskiner, experter och alla andra resurser som industrigymnasierna förfogar över.

Men just därför är industrigymnasiernas exempel värt att ta efter. I företagen finns bevisligen resurser som skulle kunna satsas på yrkesutbildningen. Och vad är det egentligen för mening med att bygga upp artificiella produktionslokaler och byggarbetsplatser när de redan finns?

En rimlig väg vore därför att bygga vidare på industrigymnasiernas framgång och återknyta till den tradition som bröts under 60- och 70-talen då yrkesutbildningen flyttades bort från

företagen.

Det skulle inte bara göra statusen på utbildningarna väsentligt högre. Det skulle också innebära att betydande resurser, främst i form av kapital och kompetens, skulle kunna tillföras yrkesutbildningen.

I själva verket finns det inga rimliga skäl att alls driva yrkesutbildningar på gymnasial nivå med offentlig huvudman. Att staten sörjer för studieförberedande utbildningar där högskolor och universitet står som avnämare må vara hänt. Ingen annan skull betala för dem. Men de skälen gäller inte yrkesutbildningarna.

Även för de små- och medelstora företagen

En tänkbar modell är att stimulera fler företag att starta egna industrigymnasier i form av ett fristående gymnasium. Men det får inte stanna vid enbart de stora exportföretagen. Om de goda resultaten skall tränga igenom på full bredd krävs det dessutom att små- och medelstora företag går samman och lokalt eller regionalt startar egna skolor. Kanske kan någon av näringslivsorganisationerna eller branschorganisationerna stå som huvudmän och samordna intressena? Kanske räcker det med att skattemässigt gynna den här typen av satsningar i företagen för att driva på utvecklingen?

En eventuell borgerlig regering efter valet bör under alla förhållanden skapa de förutsättningar som krävs för en privatisering av yrkesutbildningarna.